

Логіко-структурний підхід може бути успішно застосованим до будь-якого виду проектів. Але, як показує практика, особливо добре він зарекомендував себе у здійсненні проектів, пов'язаних з підвищенням ефективності діяльності органів державного управління, різних державних структур та інших некомерційних організацій, де в основному реалізуються соціальні або організаційні проекти. Більш поглибленого вивчення вимагають ситуації, коли використання логіко-структурного підходу є найбільш ефективним порівняно із іншими проектними підходами.

Література:

1. Адміністративні послуги місцевих органів державної виконавчої влади : монографія / А. О. Черемис, М. Д. Лисичко, А. В. Ліпенцев [та ін.] ; за заг. ред. А. О. Чемериса. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2004. – 152 с.
2. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М. : Прогресс, 2000. – 808 с.
3. Дзюндзюк В. Б. Новий публічний менеджмент / В. Б. Дзюндзюк // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”. – 2003. – № 1. – С. 76–81.
4. Планирование, Мониторинг, Отчетность. Комплект проектной документации. – М. : Представительство ЮНИСЕФ в РФ, 2004. – 277 с.
5. LFA – a flexible tool for participatory development. – Danida (Danish Agency for International Development Cooperation), February, 1996. – 307 p.

Надійшла до редколегії 15.09.2014 р.

УДК 354: 32.019.51

М. Л. ПАХНІН

ПРИНЦИПИ, ЗАВДАННЯ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто особливості державної інформаційної політики в сучасних умовах. Виділено головні стратегічні завдання щодо розвитку інформаційної сфери в Україні, визначено напрями діяльності органів державної влади щодо встановлення існуючих і виявлення потенційних інформаційних загроз, запропоновано заходи щодо їх попередження.

Ключові слова: держава, інформація, інформаційна політика, інформаційні потреби, інформаційні ресурси, інформаційна інфраструктура, інформаційні загрози, інформаційно-психологічна безпека.

Features of state information policy in the present context have been elucidated. The key strategic objectives of information sector development in

Ukraine are highlighted; the areas of public authorities' activity as to identification of both actual and potential information threats are determined, and measures to prevent them are proposed.

Key words: state, information, information policy, information needs, information resources, information infrastructure, information threats, information and psychological security.

Українське суспільство та держава в сучасних умовах вкрай потребує цілеспрямованої інформаційної політики, яка б, з одного боку, забезпечувала потреби кожної людини в інформації, надаючи їй усебічний і гармонійний розвиток, а з іншого – слугувала б ефективним інструментом захисту національної безпеки та територіальної цілісності України. Розробка та впровадження такої інформаційної політики повинні стати першочерговим завданням діяльності центральних органів влади та виступати невід'ємною складовою стратегії соціально-економічного розвитку та програми соціально-економічних реформ в Україні.

Питанню визначення засад та особливостей реалізації державної інформаційної політики присвячено праці цілої низки таких українських дослідників як О. Голобуцький, Г. Головка, В. Дзюндзюк, С. Зуєв, Н. Корніловська, О. Крюков, Ю. Машкаров, Д. Мельник, О. Мостовенко, О. Орлов, В. Стеклов, В. Степанов, О. Орлов, В. Тронь, О. Шевчук, С. Чукут та ін. Між тим, зазначені дослідження висвітлювали завдання держави в стабільній зовнішньо- та внутрішньополітичній ситуації. У той же час нинішні умови фактичної інформаційної війни проти України вимагають пошуку нових засобів державного регулювання інформаційної сфери.

Мета статті – визначити головні принципи, завдання та інструменти державної інформаційної політики на сучасному етапі розвитку української держави і суспільства.

Узагальнюючи останні доробки українських вчених, можна стверджувати, що державна інформаційна політика – це легалізований, контролюючий та організуючий процес впливу органів державної влади на інформаційну сферу, використовуючи різноманітні механізми, засоби та інструменти [2; 4].

Таким чином, об'єктом державної інформаційної політики як галузі наукового знання (у найширшому сенсі) є інформаційна сфера життя суспільства – “сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють збір, формування, поширення і використання інформації, а також система регулювання соціальних відносин, що виникають при цьому” [6, с. 59].

Як об'єкт державної політики інформаційна сфера виконує декілька функцій.

1. Інтегруюча – у рамках цієї функції інформаційний сфера об'єднує в єдине просторово-комунікативне і соціокультурне середовище різні види людської діяльності і суб'єктів, що займаються ними, у тому числі як окремих людей, так і цілі регіони.

2. Комунікативна – інформаційна сфера створює особливе середовище інтерактивної і мобільної комунікації різних суб'єктів діяльності, в рамках якої вони здійснюють інформаційний обмін.

3. Актуалізуюча – саме в інформаційному просторі здійснюється актуалізація інтересів різних суб'єктів діяльності за допомогою реалізації ними інформаційної політики.

4. Соціальна – інформаційна сфера трансформує склад суспільства і змінює характер і зміст соціально-політичних (громадських) відносин в усіх сферах – політиці, культурі, науці, релігії і інших.

Виходячи з функцій інформаційної сфери та політики європейської інтеграції України, державна інформаційна політика повинна спиратися на такі базові принципи:

– відкритості – всі основні заходи інформаційної політики повинні відкрито обговорюватися суспільством;

– рівності інтересів – політика в рівній мірі враховує інтереси всіх учасників інформаційної діяльності незалежно від їх положення в суспільстві і форми власності (єдині для всіх “правила гри”);

– системності – під час реалізації прийнятих рішень щодо зміни стану одного з об'єктів регулювання повинні враховуватися його наслідки для стану інших і всіх в сукупності;

– пріоритетності вітчизняного виробника – при рівних умовах пріоритет віддається конкурентного вітчизняному виробнику інформаційно-комунікаційних засобів, продуктів і послуг;

– соціальної орієнтації – основні заходи державної інформаційної політики повинні бути спрямовані на забезпечення соціальних інтересів громадян України;

– патріотизму – всі заходи щодо розвитку інформаційної сфери мають реалізовуватися на основі захисту національних інтересів;

– пріоритетності права – розвиток і застосування правового регулювання має пріоритет перед будь-якими формами вирішення проблем інформаційної сфери.

При цьому дослідники погоджуються, що державна інформаційна політика реалізується за допомогою фінансових та нефінансових інструментів [1]. До фінансових інструментів відноситься: пряма державна підтримка суб'єктів інформаційної сфери; надання податкових, митних та інших пільг; бюджетні дотації тощо.

Нефінансові інструменти включають: власну інформаційну діяльність держави; розвиток усіх видів державних засобів масової інформації; удосконалення законодавства в інформаційній сфері, що регулює діяльність недержавних суб'єктів; діяльність щодо розвитку інформаційної інфраструктури; діяльність щодо налагодження співпраці з різними суб'єктами інформаційної сфери.

Звернемо увагу, що успішний розвиток будь-якої країни в умовах інформаційного суспільства вимагає переосмислення, а в окремих випадках і розробки нових механізмів регулювання відносин, що виникають між

громадянами, їх об'єднаннями та державою в інформаційній сфері. Усі суб'єкти інформаційних відносин повинні усвідомлювати і виконувати свою роль у цьому процесі. Між тим саме держава призначена активно впливати на якісну сторону відносин в інформаційній сфері, залучаючи до співпраці політиків, науковців, практиків, громадськість. Результатом такої співпраці має стати, по-перше, визначення ключових стратегічних завдань щодо розвитку інформаційної сфери та заходів щодо їх реалізації. По-друге, встановлення існуючих та потенційних інформаційних загроз та заходів щодо їх попередження.

Зміст завдань державної інформаційної політики випливає з нових політичних і соціально-економічних умов розвитку країни і накопиченого досвіду реалізації окремих заходів державної політики в галузі створення, поширення і використання інформації та досвіду реалізації інформаційної політики в розвинених державах.

Вивчення кращого світового досвіду та необхідність інтеграції України в європейський інформаційний простір дозволили визначити такі головні *стратегічні завдання державної інформаційної політики щодо розвитку інформаційної сфери*:

- 1) адаптація українського законодавства до європейських стандартів;
- 2) розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій;
- 3) ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів, зокрема завдяки модернізації інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури та забезпечення широкого, вільного доступу до неї;
- 4) забезпечення потреб громадян в інформації, зокрема через створення умов для розвитку незалежних засобів масової інформації.

Далі розглянемо ці завдання детальніше.

1. Адаптація українського законодавства в інформаційній сфері до європейських стандартів. Ураховуючи прагнення України до вступу в Європейський Союз, вкрай своєчасним є формування нового системного погляду на проблему державного управління інформаційною сферою відповідно до стандартів, принципів і норм, що вироблені європейською спільнотою, з урахуванням особливостей розбудови української держави.

2. Розвиток інформаційних, телекомунікаційних технологій. Сучасні умови потребують коригування державного управління інформаційною сферою, передусім, процесу реалізації цієї політики в її пріоритетних і стратегічних напрямках, до яких можна віднести інформатизацію. Основним засобом, що забезпечує функціонування інфраструктури і взаємодію суб'єктів інформаційно-телекомунікаційного простору є інформаційні та телекомунікаційні технології, що забезпечують створення інформації, її поширення і використання. Саме тому створення умов для розвитку сфери інформаційно-комунікаційних технологій є вкрай важливим для забезпечення конкурентоспроможності української держави та національної економіки на світовому ринку.

3. Ефективне формування і використання національних інформаційних ресурсів передбачає:

- створення ефективної системи обліку інформаційних ресурсів;
- розробку і реалізацію системи управління державними інформаційними ресурсами по окремих категоріях;
- розділення повноважень по володінню і розпорядженню державними інформаційними ресурсами між центральними та місцевими органами виконавчої влади, і органами місцевого самоврядування;
- розробку і реалізацію організаційних заходів з координації діяльності у сфері формування і використання державних інформаційних ресурсів;
- розробку і реалізацію фінансово-економічних методів регулювання діяльності по формуванню і використанню інформаційних ресурсів;
- створення державної системи моніторингу стану інформаційних ресурсів;
- розробку і реалізацію державних, регіональних і міжгалузевих програм, спрямованих на формування і використання різних категорій інформаційних ресурсів, у тому числі науково-технічної інформації.

4. Забезпечення потреб громадян в інформації. Перехід до інформаційного суспільства нерозривно пов'язаний з подальшою демократизацією політичного і громадського життя. У контексті інформаційної політики це означає визнання презумпції відкритості інформації для громадян і захист їх інформаційних прав. Це означає також орієнтацію головних технологічних компонентів інформаційного середовища (системи формування, поширення і використання інформаційних ресурсів, інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури і інформаційних технологій) на забезпечення вільного обігу інформації, втілення в життя конституційного права на вільний пошук, отримання, виробництво і поширення інформації.

Активний розвиток інформаційного суспільства породжує величезну потребу громадян в інформації. Необхідність задоволення цієї потреби і обумовлює особливу роль засобів масової інформації (ЗМІ) в житті суспільства. При цьому повною мірою проявляються такі властивості ЗМІ як масовість, періодичність, використання постійно поповнюваних інформаційних ресурсів, виконання ЗМІ функцій первинних джерел інформації, застосування сучасних інформаційних технологій і засобів телекомунікацій [3]. ЗМІ є дієвим каналом інформування суспільства про діяльність влади і інформування влади і суспільства про життя суспільства і його реакції на дію влади. Ці особливості роблять ЗМІ найважливішим соціальним інститутом і необхідним об'єктом державної інформаційної політики. Сучасні ЗМІ не лише оперативно представляють світові події, але значною мірою займаються аналізом інформації, її попередньою фільтрацією та цілеспрямованим відбором.

Саме тому належний розвиток ЗМІ може бути забезпечений тільки в рамках державної інформаційної політики, орієнтованої на демократичний розвиток українського суспільства і держави. Основними напрямками державної інформаційної політики, що реалізують вказаний шлях розвитку, мають бути:

– недопущення підпорядкування ЗМІ кон'юнктурним інтересам влади і бізнесу (унеможливлення прямого тиску, передачі засобом масової інформації неповної, невизначеної, спотвореної або неправдивої інформації, відвертої дезінформації тощо);

– регулювання рівня концентрації і монополізації ЗМІ (перешкоджання зменшення незалежних джерел інформації, зосередження ЗМІ в руках представників економічної еліти, безправ'я журналістів тощо);

– сприяння розвитку регіональних та місцевих ЗМІ;

– удосконалення національного законодавства в частині гарантій свободи слова і інформації, вільного поширення масової інформації, забезпечення плюралізму ЗМІ, доступу до офіційної інформації.

Щодо *установлення та попередження загроз у сфері інформаційної безпеки* виділимо три основні завдання: 1) створення державної системи забезпечення інформаційної безпеки; 2) забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян України; 3) налагодження міжнародного співробітництва з питань інформаційної безпеки.

Розглянемо ці напрями докладніше.

1. Створення державної системи забезпечення інформаційної безпеки. Відзначимо, що проблеми забезпечення безпеки в інформаційній сфері носять як концептуальний, так і практичний характер. З практичної точки зору, в Україні повинна бути створена система забезпечення інформаційної безпеки, якою необхідно ефективно управляти. Сьогодні ж в Україні існує конгломерат окремих відомчих систем, які вирішують окремі завдання захисту інформації в системах і мережах тільки в межах своєї компетенції і в своїх відомчих інтересах [7]. Отже, необхідне узгодження зусиль всіх підсистем та координація їх діяльності.

Також підкреслимо, що в сучасних умовах підтримання необхідного рівня інформаційної безпеки вимагає постійного відстеження політичних, соціальних, економічних, науково-технічних та інших змін як за кордоном, так і всередині країни. Ці зміни можуть породжувати нові інформаційні загрози. Тому система забезпечення інформаційної безпеки повинна швидко реагувати на ці зміни і перманентно перевіряти можливості відображення реальних або потенційних загроз. Створення такої системи дозволить:

– суттєво покращити підготовку та прийняття рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях за рахунок використання системи повних, достовірних і доступних баз даних по всіх об'єктах управління, а також розвитку інтелектуальних інформаційних систем;

– забезпечити реалізацію всіх базових функцій стратегічного і поточного управління (аналіз і прогноз ситуацій, обмін інформацією, планування та координація діяльності, контроль за виконанням прийнятих рішень тощо);

– розробити систему моніторингу надзвичайних ситуацій (природних, техногенних та антропогенних катастроф і аварій), а також ризикованих соціально-політичних ситуацій, і побудувати систему швидкого реагування на такі ситуації;

– швидше реагувати на зовнішні негативні інформаційні впливи.

2. Забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян України. Важливим заходом у сучасних умовах є забезпечення інформаційно-психологічної безпеки України. Основними заходами щодо реалізації державної політики в цьому напрямі мають стати:

- оцінка стану інформаційно-психологічної безпеки в країні, виявлення джерел внутрішніх і зовнішніх загроз інформаційно-психологічної безпеки громадян, визначення пріоритетних напрямів відвертання, парирування і нейтралізації цих загроз;

- удосконалення нормативної правової бази забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян України;

- координація діяльності органів державної влади і інших органів, на яких покладено завдання забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян України;

- контроль діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, що беруть участь у вирішенні завдань забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян України;

- попередження, виявлення і припинення правопорушень, що зазіхають на безпеку законних інтересів громадян, суспільства і держави в сфері забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян;

- організація розробки державних і регіональних програм забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян і координація робіт щодо їх реалізації;

- здійснення міжнародної співпраці у сфері забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян, представлення інтересів України у відповідних міжнародних організаціях.

Держава в процесі реалізації своїх функцій із забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян України повинна:

- організувати і проводити об'єктивний та всебічний аналіз і прогнозування загроз інформаційно-психологічної безпеки України, розробляти заходи та механізми забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян України;

- організувати роботу органів державної влади щодо реалізації комплексу заходів, спрямованих на запобігання, парирування і нейтралізацію загроз інформаційно-психологічної безпеки України, локалізації та ліквідації наслідків їх прояву;

- організувати взаємодію органів законодавчої та виконавчої влади з громадськими організаціями та громадянами в процесі виявлення загроз інформаційно-психологічної безпеки громадян України і визначення правових механізмів протидії цим загрозам;

- підтримувати законну діяльність громадських об'єднань у галузі протидії загрозам інформаційно-психологічної безпеки громадян України, а також забезпечення в встановлених законодавством рамках громадського та державного контролю діяльності засобів масової інформації;

- організувати розробку вимог з безпеки сучасних інформаційних технологій для психічного здоров'я громадян та інформувати про них суспільство;

– здійснювати контроль діяльності органів державної влади щодо реалізації державної політики забезпечення інформаційно-психологічної безпеки України;

– здійснювати необхідну протекційну політику щодо організацій, що беруть участь у формуванні відкритих інформаційних ресурсів загального користування та надають інформаційні послуги російським громадянам на основі цих ресурсів;

– забезпечувати захист психіки дітей та молоді від впливу інформації, здатної завдати шкоди їх психічному здоров'ю;

– забороняти протиправну діяльність громадських організацій і релігійних об'єднань, що завдає шкоди психічному здоров'ю людини і суспільства;

– сприяти становленню та розвитку системи психологічної реабілітації громадян, зокрема учасників бойових дій та вимушених переселенців.

3. Налагодження міжнародного співробітництва. Глобалізація відкритих комп'ютерних і телекомунікаційних мереж, швидке зростання світового ринку інформаційних технологій, продуктів і послуг, формування міжнародного інформаційного простору створюють передумови для порушення традиційних механізмів забезпечення геополітичної цілісності держав, роблять серйозний вплив на багато елементів державності та національних правових систем [5]. Саме тому зростає значення міжнародно-правових механізмів регулювання інформаційної сфери. Нові тенденції необхідно враховувати під час визначення напрямів реалізації державної політики в частині розвитку інформаційного законодавства та його окремих напрямків.

Також Україні варто ініціювати міжнародні переговори з проблем забезпечення безпеки в інформаційній сфері. Зокрема, повинні бути досягнуті угоди між максимальною кількістю країн з координації діяльності у сфері боротьби з інформаційним тероризмом і інформаційним криміналом, з запобігання цих загроз і узгодження дій та в мінімізації їх наслідків. Предметом переговорів повинен також стати міжнародно-правовий захист національних інформаційних ресурсів та інтелектуальної власності, а також авторських прав на матеріали, поширювані у світовими відкритими мережами, в першу чергу через інтернет. Повинні бути вироблені узгоджені національні та міжнародні правові норми, що встановлюють відповідальність за хакерство та інші комп'ютерні злочини, зловмисне проникнення в державні та корпоративні інформаційні мережі, порушення прав і законних інтересів громадян у процесі інформаційного обміну. Необхідно розглянути можливості контролю за поширенням у мережі інтернет непристойної і такої, що наносить шкоду суспільній моралі, інформації, недоброчесну рекламу, розпалювання війни, шахрайські операції тощо, які чинять негативний вплив на масову свідомість, фізичне, психічне і соціальне здоров'я людей.

Таким чином, основні положення державної інформаційної політики України в сучасних умовах можна сформулювати такими чином:

1) держава забезпечує узгодження вітчизняного законодавства в інформаційній сфері з європейськими стандартами;

2) держава активно розвиває інформаційні технології та забезпечує умови для розвитку інформаційної інфраструктури;

3) держава виходить з принципу безумовної правової рівності всіх учасників процесу інформаційної взаємодії незалежно від їх політичного, соціального та економічного статусу;

4) держава удосконалює існуюче і розробляє на основі європейських стандартів нове законодавство і нормативно-правову базу інформаційних відносин в суспільстві, а також здійснює контроль за безумовним його дотриманням;

5) обмеження доступу до інформації є винятком із загального принципу відкритості інформації і здійснюється тільки на основі законодавства;

6) держава законними засобами забезпечує захист суспільства від неправдивої, перекрученої і недостовірної інформації, захищає національні інтереси;

7) держава активно співпрацює з міжнародними структурами щодо протидії інформаційному тероризму, хакерству тощо.

Здійснення такої інформаційної політики дозволить Україні:

– упевнено інтегруватися в систему міжнародних відносин у нових умовах інформаційної відкритості державних кордонів і тим самим захистити країну від інформаційної, політичної та культурної експансії з боку інших країн;

– вирішити задачу входження у світові відкриті мережі українських національних і корпоративних інформаційних та телекомунікаційних мереж з позицій захисту національних інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури;

– запобігти небезпеці використання нових інформаційних технологій в якості інформаційної зброї і загрози національним інтересам.

Література:

1. *Грицяк Н. В.* Державне управління в умовах розвитку інформаційного суспільства : навч. посіб. / Н. В. Грицяк. – К. : Вид-во НАДУ, 2012. – 220 с.

2. Державна інформаційна політика : навч. посіб. [В. Б. Дзюндзюк, О. І. Крюков, В. А. Ландсман та ін.] ; за заг. ред. д. держ. упр., проф. В. Б. Дзюндзюка. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2012. – 344 с.

3. Інформаційна політика України: європейський контекст : монографія / Л. В. Губерський [та ін.]. – К. : Либідь, 2007. – 360 с.

4. *Почепцов Г. Г.* Інформаційна політика : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 663 с.

5. *Почепцов Г. Г.* Інформаційна політика та інформаційні війни : навч.-метод. посіб. / Г. Г. Почепцов. – К. : Вид-во НАДУ, 2012. – 120 с.

6. Сучасна інформаційна політика / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка ; Ін-т журналістики ; відп. ред. А. З. Москаленко. – К. : Центр вільної преси, 1999. – 190 с.

7. Теоретико-методологічні засади розробки паспортів загроз національній безпеці України : монографія / [Г. П. Ситник, В. І. Абрамов, В. А. Мандрагеля та ін.] ; за заг. ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. – К. : Вид-во НАДУ, 2012. – 163 с.